

KENAUPARK IN HAARLEM

Hadden de Zochers het zo bedoeld?

Toen in 1865 de Klinische of Geneeskundige school in Haarlem werd gesloten besloot de gemeente het terrein van de school ter plaatse van de voormalige Hortus medicus vrij te geven voor een villapark.

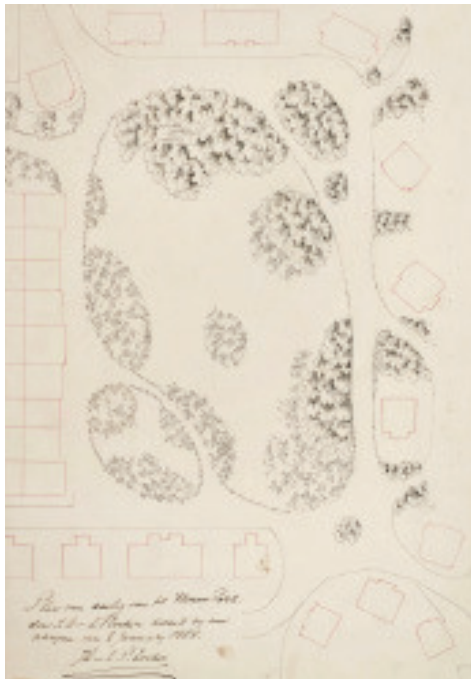
Dit grondgebied lag in het westen van de 'Nieuwstad', de zeventiende-eeuwse stads-uitleg die voor een groot deel uit bolwerken bestond. Deze bolwerken waren na het slechten van de stadswallen (in 1821-1822) op initiatief van Jan David Zocher jr. (1791-1870) in plantsoenen veranderd. Het zal dan ook niemand verbazen dat de firma Zocher, een samenwerkingsverband tussen vader Jan David en zoon Louis Paul Zocher, werd

gevraagd een ontwerp te maken voor het villapark op het meest westelijke bolwerk, het latere Kenaupark.

Het ontwerp voor het Kenaupark is kort te karakteriseren als een ovaal open midden-terrein (gras), beplant met heesterpartijen en bloemperken, omringd door losstaande villa's en een rij geschakelde herenhuizen. Het middenveld is aan de westzijde beplant met groepen heesters langs de straat en aan de oostkant beplant met lagere afgeronde bloemperken – de planten vangen hier de middagzon. Alle perken worden afgewisseld met open doorzichten vanaf de straat op het centrum van het veld.

Of dit ontwerp voor de beplanting bij de aanleg ook zo is uitgevoerd, is onbekend. Mogelijk is bij de uitvoering ook rekening gehouden met de wensen van de bewoners en konden belemmerende heestergroepen door bloemperken worden vervangen. Vóór de rij herenhuizen aan de oostzijde bijvoorbeeld liggen lagere bloemperken, waarschijnlijk om ook voor de benedenbewoners het uitzicht op het middenterrein vrij te houden. Op dit ontwerp zijn geen (solitaire) bomen gepland, zodat men vanaf de eerste etage van alle huizen uitzicht had op het ruime open park. Of er werkelijk in het begin ook geen bomen zijn geplant, is echter zeer de vraag daar vroege litho's, foto's en prentbriefkaarten wel bomen laten zien.

Het ontwerp van 1868 is voor zover bekend het laatst bekende ontwerp. De bebouwing

J.D. en L.P. Zocher, Plan van aanleg voor het Kenaupark te Haarlem, 6 januari 1868, oeuvre nr 134 (collectie Noord-Hollands Archief). (Noorden beneden.) Kenaupark 6 en 8 bevinden zich rechts(boven) op de tekening.

HAARLEM.

HET KENAU-PARK

MET DE IN AANDEW ZIJNDE OESOUVEN
PLAN DE

NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VOOR GROND-KREDIET.

langs de noordzijde van de Kenaustraart werd het eerst voltooid. Daarna kwamen de monumentale huizen aan de oostzijde aan de beurt. De overige percelen werden particulier uitgegeven. Hierop zijn op grote onderlinge afstand dertien (van de geplande vijftien) losstaande royale villa's gebouwd.

Reclame voor de herenhuizen

Het ontwerp van de Zochers voor het Kenau-park werd door de projectontwikkelaar, de Nederlandsche Maatschappij voor Grond-Krediet, in 1867 'vertaald in vogelvlucht' om als reclameplaat te dienen voor de verkoop van de negen geschakelde herenhuizen.

De indeling van het park op de plaat van de Nederlandsche Maatschappij voor Grond-Krediet komt in grote lijnen overeen met het ontwerp van de Zochers uit 1868. De reclameplaat is officieel eerder gedateerd (1867) dan het plan van aanleg (1868), maar gezien de grote overeenkomst is het aannemelijk

dat de Maatschappij voor Grond-Krediet een voorlopig ontwerp in handen heeft gehad.

Enige afwijkende punten betreffen het ovale perk in de noordoosthoek en het heesterperk middenvoor de herenhuizen, die op het vogelvluchtperspectief minder laag lijken ingeplant dan op het ontwerp uit 1868; terwijl de gemengde heester- en bloemenpartij aan de noordwestkant van het middenterrein op de perspectieftekening alleen uit hogere heesters lijkt te bestaan.

Opvallend is verder dat de achterzijden van de diverse villa's aan de zuidkant en in de noordwesthoek van het park redelijk open zijn, terwijl de villablokken aan de westkant, tegenover de rij herenhuizen, door bomen en hoge heesterpartijen gescheiden lijken van de rest van het park dat achter de villa's doorloopt. Op beide tekeningen is dit deel van het park – op het voormalige stadsbolwerk – echter niet afgebeeld. De vrije zichten door het centrum van het park vanuit deze villa's zijn wel gewaarborgd en de beplantin-

Reclameplaat van de Nederlandsche Maatschappij voor Grond-Krediet, 1867 (collectie Noord-Hollands Archief). (Noorden links.)

Lithografie uit 'Souvenir de la Hollande', Kenaupark oostzijde, 1873.

gen direct rondom deze villa's zijn ook laag gehouden. Bij nauwkeurige beschouwing zijn duidelijk afwijkingen te constateren tussen plan van aanleg en de vogelvlucht, maar bij een reclameplaat gaat het om het overbrengen van een idee; de tekening geeft een impressie en niet meer dan dat.

Door bovenstaande vergelijking van het ontwerp en verkoopaffiche kunnen we constateren dat Zochers ideeën, zowel wat betreft het park als wat betreft de indeling van de villatuinen, door de projectontwikkelaar in grote lijnen zijn overgenomen.

Ontwerpprincipes

Bestudering van andere door de Zochers ontworpen villatuinen leert dat de Zochers een aantal belangrijke ontwerpprincipes hebben, waaronder:

- Uitzichten vanuit het huis op straat en omgeving (over sierperken en open gazons

heen) worden vrijgehouden van heesterpartijen en boomgroepen.

- De grenzen van de kavels zijn dicht beplant met heesters en soms een enkele boom, terwijl duidelijk een zichtruimte wordt uitgespaard voor uitzicht op de omgeving.
- De samenstelling en vorm van de perken

Boven: Jacques Chits, Kenaupark, gezien naar het oosten, foto 1870.

Onder: Kenaupark gezien naar het zuidwesten (met rechts van het midden Kenaupark 8), met volwassen bomen, foto uit 1880.

zijn afhankelijk van de vorm en de grootte van het terrein.

- Een rondgaand pad langs de voor- en achterzijde van de kavel en met verschillende zijpaden naar het huis behoort tot de mogelijkheden.

Uitvoering van het ontwerp

Om de vraag te beantwoorden of het park en de tuinen ook naar het ontwerp van 1868 zijn uitgevoerd, zijn afbeeldingen uit de tijd vlak na de aanleg bestudeerd: de periode van 1868 tot circa 1900. De geraadpleegde foto's en prentbriefkaarten van het park zijn gevonden in de collectie van het Noord-Hollands Archief.

Een aantal voorbeelden

Op een lithografie uit het boek 'Souvenir de la Hollande' uit 1873 zijn aan de oostzijde van het middenveld sierperken met waar-

schijnlijk stokrozen, rozen en andere planten te onderscheiden en buiten het centrale veld een nieuwe bomengroep.

Op een foto van Jacques Chits van drie jaar eerder zien we hetzelfde perk – afgepaald met gaas om het zaaigoed te beschermen – en een aantal zojuist aangeplante bomen in het middenveld. Op de achtergrond staat een grotere boom, die uit een eerdere periode lijkt te dateren.

Dit wordt bevestigd door een foto van tien jaar later waarop – midden in de straat – dezelfde boom lijkt voor te komen en bovendien een groep met volwassen bomen vóór Kenaupark 8.

Het grote bloemperk aan de oostzijde van het park is ook waarneembaar op prentbriefkaarten uit onder andere 1899 en 1909. Op foto's uit 1935 en zelfs op die uit 1965 zijn nog altijd sierperken te onderscheiden.

Conclusie

Uit deze en andere gegevens kunnen we concluderen dat de uitvoering van het park niet precies naar het ontwerp van de Zochers is uitgevoerd. Zo staan er vanaf het begin al bomen in het park, die niet op het ontwerp voorkomen. Wel is bij de uitvoering van het park direct gekozen voor sierperken met bloemen aan de zonzijden van het park (noord- en oostzijde), zoals ook door de Zochers was aangegeven. Anderzijds moet men constateren dat de vorm en grootte van de perken niet volgens de maten van de Zochers zijn gehandhaafd.

Al met al kunnen we vaststellen dat het ontwerp uit 1868 niet een definitief ontwerp is geweest zoals wij dat tegenwoordig kennen en dat het ook niet de bedoeling was om dat ontwerp exact uit te voeren. Waarschijnlijk heeft vader of zoon Zocher tijdens de uitvoering zelf aanwijzingen gegeven. Beiden woonden tenslotte in Haarlem, niet ver van het park en konden dagelijks een oogje in het zeil houden.

Juliet en Carla Oldenburger deden dit historisch onderzoek ten behoeve van een herstelplan voor de tuinen van Kenaupark 6 en 8. Al eerder werd dit onderwerp belicht in het in 2016 uitgegeven boek 'Tuingeschiedenis in Nederland II: Denken en doen in de Nederlandse tuinkunst 1500-2000', onder redactie van Arinda van der Does en Jan Holwerda, Ulvenhout 2016.